

Gerard Kramer

Wegdoen, of te vondeling leggen?

WoordStudie

Deze WoordStudie gaat over de vertaling van een aan elkaar verwante woordgroep en een werkwoord, die hetzelfde betekenen. De vraag is echter wat de juiste betekenis van dit tweetal is. Het betreft de vertaling van Gr. *ektheton poiein* en *ektithèmi* in Handelingen 7:19 en 21. Oftewel: wat moesten, volgens Stefanus en Lucas, de Israëlieten met hun pasgeboren baby's doen?

De Bijbel open

Eerst kijken we hoe enkele Nederlandse Bijbelvertalingen deze woorden hebben weergegeven. Steeds volgt eerst de vertaling van Handelingen 7 vers 19, en aansluitend die van vers 21:

SV:

zodat zij hun jonge kinderen moesten *wegwerpen* (...) en als hij *weggeworpen* was.

NBG:

en liet hen hun zuigelingen *te vondeling leggen* (...) en toen hij *te vondeling* was *gelegd*.

4^e druk Voorhoeve:

zodat zij hun jonge kinderen moesten *wegdoen* (noot: of '*te vondeling_leggen*') (...) En toen hij *weggedaan* was.

Willibrordvertaling:

en dwong hen zelfs zich van hun pasgeborenen *te ontdoen* (...) Nadat zijn ouders zich *van hem ontdaan* hadden.

Telosvertaling:

zodat zij hun jonge kinderen *te vondeling* moesten *leggen* (...) Toen hij nu *te vondeling was gelegd*.

NBV:

hij dwong onze voorouders hun pasgeboren kinderen *te vondeling te leggen* (...) maar toen hij *te vondeling* werd *gelegd*.

HSV:

door hen hun jonge kinderen *te vondeling te laten leggen* (...) En toen hij *te vondeling gelegd* was.

Naardense Bijbel:

dat ze hun nieuwgeborenen *te vondeling moeten leggen* (...) maar als hij *te vondeling gelegd* wordt.

Te vondeling leggen?

Is het niet opvallend dat de meeste Nederlandse vertalingen hier kiezen voor ‘te vondeling leggen’, terwijl dat in ieder geval niet de bedoeling van de farao was? In Exodus 1:22 staat dat de Israëlieten de pasgeboren jongetjes in de Nijl moesten werpen, en dat is duidelijke taal. Zo zouden ze nimmer aan het voortplantingsproces kunnen deelnemen. En over wat Jochebed vervolgens met de drie maanden oude Mozes gedaan heeft, is ook geen misverstand mogelijk: zij maakte een biesen kistje, bestreek het met asfalt en pek en legde dit bijzondere vaartuig, met de kleine Mozes als passagier, in het oeverriet van de Nijl (zie Ex. 2:3).

Vondelingen – het woord zegt het al – worden tegenwoordig meestal ergens neergelegd in de hoop dat zij *gevonden* worden en elders opgroeien tot volwassen mensen. Het probleem is dat in Handelingen 7 beide keren een zogenaamde technische term wordt gebruikt, een vakterm dus, die zich in het Nederlands doorgaans laat vertalen als ‘te vondeling leggen’, maar in het Grieks is het element ‘vinden’ niet aanwezig. Daar betekent het letterlijk ‘uit-leggen / plaatsen’, oftewel ‘buiten leggen / plaatsen’. Dergelijke buiten gelegde kinderen stierven vaak van honger of koude, al zijn er zeker verhalen bekend waarin zulke kinderen werden gevonden en liefdevol werden grootgebracht.

In de oudheid werden er in veel culturen pasgeborenen te vondeling gelegd, waarbij het vrijwel zeker was dat ze zouden overlijden. Hoewel zulke kinderen konden overleven als ze door anderen onder hun hoede werden genomen, werd dit vaak gezien als een vorm van baby moord. Zoals bijvoorbeeld in het Apologeticum van Tertullianus: “Het is een erg wrede manier om [een kind] te doden (...) door het bloot te stellen aan kou, honger en honden”.

Het bijzondere van Handelingen 7:19 en 21 is juist dat de baby's op een heel bijzondere plaats, nl. in de Nijl, te vondeling (?) moesten worden gelegd, en dat dit inderdaad ook met Mozes gebeurde. Vergelijk ook Hebr. 11:23, waar juist benadrukt wordt dat Mozes' ouders het gebod van de farao niet vreesden en niet in letterlijke zin gehoorzaamden.

In Duitse bijbelvertalingen worden de hierboven behandelde Griekse woorden meestal vertaald met 'aussetzen', in Engelse met 'to expose', in Franse met 'exposer'. De Latijnse Vulgata koos al voor 'exponere'. De gedachten van 'buiten leggen' ziet hier steeds in, maar de notie 'vinden' zit er *niet* in opgesloten – dat is alleen in het Nederlands helaas het geval. Weet iemand van de lezers een technische term die aangeeft dat een kind buiten gelegd wordt, zonder dat daarbij sprake is van de notie dat het gevonden wordt? Zolang we zo'n term niet hebben in het Nederlands, zullen we het in Handelingen 7 moeten blijven doen met de correcte, maar op zichzelf toch wat misleidende term 'te vondeling leggen'.

Oude Sporen 2016

